

AUTORYTET I ETYKA ZAWODU NAUCZYCIELA

Opracowanie:

mgr Agnieszka Chabior

**„TEN MI NAJLEPSZY
NAUCZYCIEL BYWA, KTÓRY
JAKO NAUCZA, TAK SAM
WYKONYWA”**

JAN KOCHANOWSKI

AUTORYTET

Współczesna cywilizacja stawia przed oświatą szereg złożonych i trudnych zadań. Analizując proces wychowania we współczesnej szkole, coraz wyraźniej zwraca się uwagę na rolę nauczyciela, któremu stawia się duże wymagania, nie tylko co do jego wiedzy i umiejętności pedagogicznych, ale również co do moralnego poziomu jego własnej osobowości. Przedmiotem moich rozważań jest nauczyciel, który kieruje procesem rozwoju uczniów w szkole, ocenia ich postępy oraz stanowi dla nich wzór osobowy. W nim to tkwi potencjał wyzwalający największe możliwości wszechstronnego rozwoju dziecka. Zakładam, iż bardzo ważnym aspektem w pracy dydaktyczno - wychowawczej nauczyciela jest osobisty kontakt z uczniami oraz wypracowanie sobie autorytetu.

Słowniki definiują autorytet jako prestiż jednostki czy grupy osób, który opiera się na uznanych i cenionych w określonych środowiskach wartościach.

Pojęcie autorytetu ma przynajmniej dwa znaczenia: z jednej strony "autorytet" to ktoś, kto jest ekspertem w danej dziedzinie, z drugiej zaś jest równoznaczne z szacunkiem i uznaniem innych. W przypadku nauczyciela ideałem byłoby połączenie obu tych aspektów: fachowości i czynników emocjonalnych.

Tylko taki nauczyciel: kompetentny, obdarzony sympatią i zaufaniem podopiecznych, będzie potrafił kształtować człowieka dostosowanego do życia we współczesnym świecie i otaczającej go rzeczywistości.

W formalny, narzucony przez tradycję autorytet nikt dziś bezkrytycznie nie uwierzy. Trzeba na autorytet zapracować solidną, ciężką pracą. Jest to trudne dzieci bardzo wnikliwie obserwują swojego nauczyciela, niewiele ujdzie ich uwadze. Bodźce, które odbierają, warunkują pozytywne bądź negatywne ustosunkowanie się do nauczyciela, co ma ogromny wpływ na jakość i stopień autorytetu.

Niezależnie od wieku wychowanków, od zmieniających się oczekiwań w zależności od poziomu umysłowego, na każdym z etapów autorytet utracić jest bardzo łatwo. Dotyczy to nauczycieli, którzy nie potrafią przekazać wiedzy w sposób przystępny, zrozumiały, nie potrafią zainteresować, prowadzą nudne lekcje i mają trudności z utrzymaniem dyscypliny.

Biorąc to wszystko pod uwagę, należy spełnić kilka warunków, aby mieć szansę na uzyskanie statusu autorytetu. Jednym z takich warunków jest traktowanie ucznia w sposób nie uwłaczający jego godności osobistej. Bez tego żaden nauczyciel, o wysokich nawet kompetencjach merytorycznych, nie będzie mógł nigdy być postrzegany jako autorytet.

Drugim takim niezbędnym warunkiem jest zasób posiadanej przez nauczyciela wiedzy i sposób, w jaki przekazuje ją wychowankom.

Ważna jest przy tym aktualność wiedzy, znajomość najnowszych trendów, nowinek, informacji z internetu.

Uczniowie widzą i cenią również pasję nauczyciela, jego entuzjazm, czy też marazm, wypalenie zawodowe.

Nauczyciel powinien również potrafić dostosować swoje oczekiwania wobec dzieci do ich wieku i poziomu dojrzałości. Wymagania te nie powinny być zbyt wysokie, tak aby dawały uczniom możliwość ich spełnienia, ani zbyt niskie, żeby nie zrodziło się podejrzenie o lekceważenie i niedoceniające. Wykonanie zbyt prostego zadania nie daje przecież poczucia sukcesu.. Tak więc oczekiwania powinny być dokładnie wyważone.

Pozostała oczywiście sprawa dobrego kontaktu emocjonalnego, bez którego wszystkie powyższe czynniki i tak nie będą miały większego znaczenia.

Tak więc każdy nauczyciel dążący do budowania i utrzymania autorytetu powinien wykazać się dużym taktem pedagogicznym, pozwalającym mu na właściwe dozowanie życzliwości, szczerości, ale i stanowczości, dyscypliny. Powinien wykazywać się dużym obiektywizmem i umiejętnością indywidualnego podejścia.

Musi dysponować ogromną wiedzą, by w ten sposób wzbudzać podziw i uznanie, a jednocześnie stosować takie formy, metody i środki, które będą gwarantowały efektywność pracy.

Pomocne w budowaniu autorytetu będą również indywidualne zalety osobowości nauczyciela, przejawiające się życzliwością, umiejętnością rozumienia problemów dzieci i młodzieży, zdolnością do okazywania na przykład współczucia.

Budowanie autorytetu to proces bardzo żmudny i długotrwały. Tworzenie więzi opartej na szacunku, zaufaniu i zdolności do kompromisu trwa latami. Dlatego mądry, doświadczony nauczyciel będzie taki partnerski układ cenil i pielęgnował. Będzie unikał pewnych zachowań, które mogą doprowadzić do utraty autorytetu.

Nauczyciel uznawany przez uczniów za autorytet nie robi raniących uwag i komentarzy. W ten sposób szybko zniszczyłby swój depozyt emocjonalny. Potrafi słuchać i przyjmować racje innych. Potrafi milczeć. Dobry pedagog szanuje ucznia i okazuje mu to. W ten sposób pomaga mu w budowaniu poczucia własnej wartości. Sam będzie tak traktowany przez uczniów, gdyż ludzie reagują zgodnie z tym, jak z nimi postępujemy i jaką mamy o nich opinię. Nie wolno jednak doprowadzić do tego, by być postrzeganym jako osoba naiwna, gdyż to prowokuje do popełniania nadużyć.

Skuteczne wywieranie wpływu na uczniów jest warunkowane również sposobem komunikowania się. Wzajemne oczekiwania powinny być jasno sformułowane. Powinny być zrozumiałe i nie mogą być w dzisiejszych czasach narzucone. Obie strony powinny je akceptować i nie zmieniać bez uprzedzenia.

Uczeń i jego rodzice powinni wiedzieć o ważnych decyzjach, jakie podejmowane są wobec dziecka i móc wyrazić swoją opinię na ich temat.

Arbitralne podejmowanie decyzji, które dotyczą osób trzecich bez ich przyzwolenia może doprowadzić do ich odrzucenia, nawet jeśli propozycje nauczyciela były interesujące. Należy dzielić się odpowiedzialnością. W ten sposób rodzi się atmosfera zaufania, w której nauczyciel staje się doradcą, pomocnikiem, a nie przeciwnikiem.

Jednakże nauczyciel posiadający autorytet przedstawi różne aspekty każdej sprawy, w tym przewidywalne trudności. Będzie umiał przekonać, że to, co proponuje ma wartość i sens, a robiąc coś z zapałem zaangażuje i zaktywizuje innych, co jest przecież ważnym elementem oddziaływania wychowawczego. Mądre kierowanie przedsięwzięciami doprowadzi do tego, że wychowankowie utożsamiają się z racjami opiekuna, którego uznają za autorytet. W ten sposób właśnie buduje się nowa jakość autorytetu, którego wielkość opiera się na wiedzy, spójności wewnętrznej i sile moralnej, a nie na zewnętrznych atrybutach władzy.

Sam fakt bycia nauczycielem, którego prestiż jest w dzisiejszych czasach znacznie mniejszy, nie gwarantuje bycia autorytetem dla uczniów. Autorytet buduje się w codziennym kontakcie z dziećmi w oparciu o kompetencje interpersonalne. Autentyczny autorytet opiera się na jednoznacznym, otwartym i jasnym sposobie komunikowania. Nie dopuszcza nadużywania władzy, narzucania opinii i gotowych rozwiązań.

Wiele sytuacji szkolnych sprawia, że nauczyciel może mieć poczucie utraty autorytetu. Są to czasami tak banalne sytuacje, jak niegrzeczne odezwanie się ucznia czy odmówienie wykonania polecenia i przytrafiają się każdemu nauczycielowi. Należy

jednak pamiętać, **że zachowanie nauczyciela** a nie samo zdarzenie będzie miało wpływ na umocnienie bądź osłabienie autorytetu.

W tym skomplikowanym procesie tworzenia autorytetu oraz czasach, kiedy pojęcie to uległo przewartościowaniu należy pamiętać o roli innych elementów z tym powiązanych. Na kształtowanie wizerunku nauczyciela bardzo duży wpływ mają media. Nieestety, prasa, radio i telewizja interesują się najczęściej nieprawidłowościami, omawiając przypadki, w których nauczyciel popełnił jakiś błąd. Z punktu widzenia mediów obraz dobrze pracującego nauczyciela nie jest godny wzmianki. Takie przedstawianie incydentalnych wydarzeń prowadzi do osłabienia autorytetu nauczyciela, do powstania niewłaściwych i krzywdzących uogólnień.

Innym czynnikiem obniżającym autorytet nauczyciela jest status finansowy tej grupy zawodowej. Obecnie przecież wysokość zarobków ma wpływ na postrzeganie osoby bogatej jako zaradnej, ustawionej, podziwianej, szanowanej.

W dużej mierze wizerunek nauczyciela jest kreowany przez rodziców, przekazujących dzieciom własne doświadczenia z czasów, w których sami byli uczniami oraz partii politycznych, które w zależności od programów i celów raz nauczycieli chwala, raz gania. A często ich opinie niewiele mają wspólnego ze stanem rzeczywistym. Również konflikty na terenie szkoły, a czasami nawet wciąganie uczniów w rozgrywki dorosłych, lub despotyczna dyrekcja hamująca inicjatywy nauczyciela, obniżają jego autorytet.

Na koniec chciałabym jeszcze zwrócić uwagę na fakt, że w obecnych czasach nauczyciel nie jest już jedynym źródłem wiedzy i jego sposób przekazywania faktów nie wytrzymuje konkurencji z możliwościami, jakie daje telewizja czy internet.

W przeciwieństwie jednak do mediów nauczyciel dysponuje pewnymi unikalnymi narzędziami, jak na przykład możliwość uczenia w oparciu o pracę zespołową, stwarza możliwość nawiązywania osobistych kontaktów międzyludzkich w toku przekazywania wiadomości, może wspierać ucznia, reagować na nieprawidłowości, poprawiać błędy.

O autorytecie nauczyciela nie decydują pieniądze, pełniona funkcja, urząd. Źródła autorytetu nauczyciela tkwią w sferze wartości niematerialnych, u jego podstaw leżą **ideały pedagogiczne, efektywność nauczania, osobowość, charyzmat, empatia, otwarcie na młodego człowieka.**

O autentycznym autorytecie nauczyciela możemy mówić, gdy:

- prezentowane przez nauczyciela społecznie akceptowane cele i wartości uczeń dobrowolnie przyjmuje za własne;
- uruchamia się w dziecku nie wymuszona przez nacisk zewnętrzny dążność do podejmowania aktywności zmierzającej do realizacji tych celów i wartości;
- podporządkowanie nauczycielowi nie wynika z jego władzy, dominacji, ale z uznania, zaufania i podziwu.

Czy nauczycielowi potrzebny jest kodeks etyczny?

Etyka to termin używany w dwóch znaczeniach:

- ogółu ocen i norm moralnych przyjętych w danej zbiorowości lub
- nauki zajmującej się opisem ,analizą i wyjaśnieniem zasad moralnych oraz ustalaniem zasad właściwego postępowania

Obecnie zasady etyki zawodowej dotyczą opisów kwalifikacji człowieka i określają jego postępowanie w pracy z punktu widzenia dobra i zła. Obejmują one normy, które wskazują przedstawiciela danego zawodu , jak powinni postępować lub czego nie przystoi mu czynić.

Problematyka etyki zawodowej nie mogła ominąć tak ściśle związanej z życiem społeczeństwa grupy zawodowej, jaką stanowią nauczyciele. Jednak mimo licznych zwolenników i przeciwników kodeksu etycznego nauczycieli nikt w Polsce go nie sformułował.

Należę do tych , którzy uważają, że moralności nikt nikomu nie może narzucić, a kodeks etyczny nie uczyni nauczyciela lepszym, niż jest. Każdy dylemat moralny odnosi się jednocześnie do sumienia, wiedzy i doświadczenia i nie ma żadnych gotowych recept na etyczno – moralne postępowanie człowieka.

Zawód nauczyciela stawia wysokie wymagania – nauczyciel znajduje się pod ustawiczną kontrolą, każde jego potknięcie jest natychmiast dostrzegane i komentowane. Musi więc być szczególnie ostrożny, zwłaszcza że sędziami – i to surowymi – są uczniowie których wychowuje.

Etyka i moralność są naturalną kolejną losu wpisane w osobowość nauczyciela. W praktyce szkolnej każdy nauczyciel staje codziennie w obliczu wyboru. Nie chodzi tylko o relacje między nauczycielem a uczniem, każda sytuacja pedagogiczna wymaga wrażliwości moralnej.

Nauczyciel aby okazać się człowiekiem godnym szacunku, musi się kierować najwyższymi wartościami i taką powinnością moralną, która pozwoli mu uniknąć znalezienia się w „haniebnej” sytuacji. **To wtedy właśnie ujawnia się prawdziwa wielkość moralna nauczyciela!** Ale i w zwykłych przejawach rzeczywistości szkolnej niezbędna jest refleksja etyczna. Bo nasza etyka zawodowa jest tym wewnętrznym „zaworem bezpieczeństwa” , który zastępuje wszelkie spisane normy i kodeksy.

CECHY IDEALNEGO NAUCZYCIELA

Kim więc jest osoba nauczyciela?

Nauczyciel to człowiek o niewzruszonych zasadach i szerokich horyzontach. To jednostka wysoko niosąca posłannictwo mistrza i przyjaźnie podporządkowująca siebie podopiecznym. To uczyony w swojej specjalności i wielki znawca duszy młodzieży. Posiada jasny umysł, starannie planujący swoje działania na podstawie wiedzy naukowej i praktyki, a przy tym szczerzy i spontaniczny w swoich odruchach. Potrafiący wyważyć, co dobre, a co złe. Bogata, pełnowartościowa osobowość, ale także człowiek, który całym swym życiem zarówno publicznym jak i prywatnym - daje przykład wychowawczych cnót.

Nauczyciel, jak z tego wynika, jest dostrzegany i obserwowany nie tylko w szkole, ale i poza szkołą. Nie może więc zapomnieć nawet na chwilę kim jest i jakie niesie posłannictwo, pomimo wielu trosk i zmartwień, jakie niesie za sobą codzienne życie.

Nauczyciel musi posiadać oprócz wykształcenia właśnie takie cechy charakteru, które sprawiają, że wiedza dla uczniów stanie się wysoką górą, którą chce zdobyć. Musi on zrozumieć ucznia (i odwrotnie). Nauczyciel nie powinien tylko wyklądać materiału, nie zwracając uwagi na to, czy uczniowie zrozumieli zagadnienie, które jest poruszane. Jego pracą jest przecież nie tylko przekazanie informacji, które są związane z tematem, ale nauczyć, rozumienia, logicznego wnioskowania. Taka postawa powinna być wzorem. Nauczyciel powinien być również wyrozumiały. Nauczyciel musi być zainteresowany kształtującym się człowiekiem, jakim jest uczeń. Ogromne znaczenie ma poczucie odpowiedzialności za innych oraz umiejętność wczuwania się w przeżycia drugiego człowieka. Nauczyciel winien też mieć takt pedagogiczny, polega on na dobraniu celów i środków pedagogicznych do aktualnego stanu osoby, z którą pracuje. **Nauczyciel jest w klasie głową małego państwa i jednocześnie rodziny.** Powinien więc być dobry i serdeczny, ale sprawiedliwy i odpowiedzialny. Nie może również pozwalać na to, aby uczniowie zawładnęli jego władzą. Stąd kolejna cecha to stanowczość, która wyzwała szacunek do całej wspólnoty i nie doprowadzi do niesmacznej sytuacji.

Nauczyciel to osoba, która wraz z rodzicami w czasie edukacji ma największy wpływ na psychikę i dalszy rozwój człowieka.

Uważam także, że idealny nauczyciel to taki, który potrafi nawiązać bezpośredni kontakt z uczniem. Idealny nauczyciel to taka osoba, która ma nieprzeciętną wiedzę w danym przedmiocie, w którym się porusza i potrafi ją przekazać w zrozumiały sposób uczniom. Musi on posiadać wiele cech, takich jak: wyrozumiałość, uczciwość, opowanie i zdolność do nawiązywania kontaktów. Powinien być także pomocny w rozwiązywaniu problemów. Uważam, że wzorcem do naśladowania jest właśnie taki pedagog, dzięki któremu uczeń zawsze znajdzie „oparcie”.

Jaki jest więc ideał dobrego nauczyciela?

Otóż, ma skutecznie nauczać, ale nie stresować; wymagać, ale nie narzucać; utrzymywać dyscyplinę, ale wyrzec się przymusu; być sprawiedliwy, ale w każdym znaleźć coś dobrego; pomagać słabszym i nie zaniedbywać zdolnych. A nade wszystko ma z poświęceniem pracować - doksztalać się i doskonalić zawodowo, troszczyć się o szkolne i pozaszkolne losy absolwentów. Powinien również działać na rzecz lokalnego środowiska, utrzymywać kontakt z nowatorską pedagogiką. Wszystko to ma robić nie patrząc na zegarek, nie licząc pieniędzy, nie żądając lepszych warunków do pracy.

Czy jest to możliwe w dobie zmieniającego swe oblicza systemu szkolnictwa?

Trudno ocenić jednoznacznie. Niemniej jednak, należy dążyć na miarę swoich możliwości do takich realiów i wizji nauczyciela, który będzie potrzebny szkole i będzie czuł się sam potrzebnym.

ANKIETA

Konsekwencją poszukiwania odpowiedzi na pytanie: **jaki powinien być nauczyciel** była anonimowa ankieta, którą przeprowadziłam wśród 198 uczniów klas I, II i III Liceum Profilowanego oraz III i IV Technikum; oraz wśród rodziców uczniów (rodzice odpowiadali na pytania ankietowe na wywiadówkach szkolnych). W celu uzyskania odpowiedzi na to pytanie sięgnęłam do kilku pozycji literatury pedagogicznej i postanowiłam skonfrontować teoretyczne wyjaśnienia i opisy ze zdaniem uczniów i rodziców, zadając im jedno pytanie ankietowe oraz przeprowadzając rozmowę z kilkunastoma nauczycielami.

Badania potwierdziły wagę oczekiwań i wyłoniły najbardziej pożądane cechy, które uczniowie chcą widzieć u swoich nauczycieli. Wyniki badań przedstawiają się następująco:

- 39 % ankietowanych uczniów na pytanie otwarte „Jaki powinien być nauczyciel?” odpowiedziało, że podstawą są wolne od stresu relacje między nauczycielem a uczniem, których treścią jest szczerłość, wzajemna akceptacja i zrozumienie oraz dostrzeganie w uczniu człowieka: Wśród najczęściej pojawiających się cech góruje: „miły, wyrozumiały, z poczuciem humoru, sprawiedliwy, spokojny, dobry organizator, uczciwy, tolerancyjny”
- 24 % uczniów stwierdza że potrzebują przyjaciela, a nie służbisty; uwzględnili również jego sposób przekazywania wiedzy: „żeby umiał wytłumaczyć”, „pomagał słabszy”, „rozmawiał na różne tematy”, „był otwarty na różne propozycje uczniów”,
- 19% ankietowanych uczniów zgodnie stwierdza że, że punktem wyjścia jest uznanie faktu, że uczeń to człowiek ze wszystkimi należnymi mu prawami, a nauczyciel nie wymaga od niego więcej niż jest to możliwe, i pamięta że poza jego przedmiotem jest jeszcze ... „reszta świata”.
- Tylko 12% uczniów zwraca uwagę na to, by nauczyciel „był wymagający”, „lubił swoją pracę”, umiał zainteresować lekcją, był przygotowany do lekcji, miał duży zakres wiedzy z różnych dziedzin. Sympatia wśród uczniów musi być wsparta autorytetem zbudowanym m.in. na rzetelnym przekazywaniu wiedzy i autentyczności.
- Pozostała część ankietowanych (6 %) nie potrafi jasno sprecyzować cech dobrego nauczyciela określając go jako: „najlepiej jeśli nauczycielem jest młoda kobieta 180 cm. wzrostu i **ma** mieć na imię Magda”,

Pytanie skierowane do rodziców i nauczycieli brzmiało: "Co decyduje o autorytecie nauczyciela?"

Większość rodziców uważa, że o autorytecie nauczyciela decyduje duża wiedza, przygotowanie uczniów do egzaminów, opinia środowiska: "to jest dobry nauczyciel", "powinien być wzorem do naśladowania", "dobry człowiek", brak nałogów, postępowanie zgodne z głośzonymi zasadami, rozumienie sytuacji życiowej dziecka, przychylne nastawienie do uczniów i rodziców.

Zapytani o to samo **nauczyciele na pierwszym miejscu wymienili kompetencje zawodowe, uczciwość, życie zgodne z zasadami, niezłomne zasady moralne i etykę zawodową, a następnie zainteresowanie uczniami i ich problemami, za-**

imponowanie uczniom nowoczesnymi pomocami naukowymi. Tylko niektórzy wymienili własne usposobienie i dobre cechy charakteru.

Na podstawie zespołu cech wyłaniających się z ankiet w badanych klasach, można sformułować ogólną wizję nauczyciela - jaki powinien być. Nauczyciela dobrego uczniowie postrzegają jako osobę kompetentną, znającą się na rzeczy, potrafiącą trafić do każdego ucznia i przekazać wiedzę w sposób przyjemny i skuteczny; jako osobę sprawiedliwą i uczciwą, o wysokim poziomie moralnym, ale zarazem - sympatyczną i miłą, wyrozumiałą dla uczniów, traktującą ich poważnie i z szacunkiem.

Podsumowanie

15 rad dla nauczyciela budującego swój autorytet:

1. Pamiętaj, że fakt bycia nauczycielem nie gwarantuje ci tego, że będziesz dla uczniów autorytetem. Musisz na to zapracować!
2. Zawsze traktuj dzieci z należyтым szacunkiem - niezależnie od ich wieku. Nie poniżaj, nie wypominaj, nie używaj sarkazmu, ale też stawiaj wyraźne granice.
3. Pokazuj swoje mocne strony, swoje umiejętności, wiedzę. "Zarażaj" dzieci swoim zapałem do działań realizujących ważne dla ciebie cele i wartości. Nie zmuszaj ich jednak, by je podzielali. Możesz jedynie pokazywać, jak są one dla ciebie ważne.
4. Nie walcz o utrzymanie autorytetu za wszelką cenę, bo - paradoksalnie – obniża to Twój autorytet. Przyznaj się, gdy coś ci się nie uda, gdy popełnisz błąd. Pokazujesz wówczas swoją ludzką twarz. Ukrywając błąd, możesz rzeczywiście stracić autorytet.
5. Bądź autentyczny, komunikuj się w sposób otwarty, jednoznaczny, bez uciekania się do gier międzyludzkich.
6. Nie wymagaj okazywania wdzięczności, nie wymuszaj podporządkowania i zgody. Po prostu nie używaj władzy, którą jako nauczyciel w pewnym sensie dysponujesz w stosunkach z uczniami.
7. Przyjmij odpowiedzialność za relacje z uczniami. Nie możesz stać się ich kumplem, nie możesz też się na nich jak kumpel obrazić. Za rodzaj kontaktów uczeń - nauczyciel odpowiedzialny jest nauczyciel, ponieważ jest dorosły i taka jest jego rola.
8. Bądź przewidywalny, w najszerszym znaczeniu tego słowa, ale nie bądź sztywny. Dotrzymuj obietnic.
9. Okazuj ciepło, ale w sposób dostosowany do oczekiwań uczniów. Nie narzucaj bliskości tym, którzy tego od Ciebie nie oczekują, ale dawaj ją tym, którzy tego od Ciebie chcą. Szanuj przy tym swoje granice i nie rób tego wbrew sobie, bo przestaniesz być autentyczny.
10. Pomagaj uczniom, gdy im trudno, ale słuchaj uważnie, jakiej pomocy od Ciebie oczekują. Nie narzucaj im własnych rozwiązań.
11. Wybaczej. Przebaczenie jest w istocie utrzymywaniem kogoś pod wpływem tego, który przebacza. Prawdziwe autorytety wybaczają.
12. Bądź lojalny i sprawiedliwy na tyle, na ile potrafisz.
13. Daj sobie prawo do błędu. Życie składa się z wielu epizodów i zawsze masz szansę go naprawić.
14. Dostrzegaj w uczniach to, co najlepsze. Budujesz sobie tym depozyt emocjonalny.

15. Bądź spójny - postępuj zgodnie z zasadami, które głosisz.

OBRAZ NAUCZYCIELA CZYLI JAK ZMIENIAŁ SIĘ WIZERUNEK NAUCZYCIELA NA PRZESTRZENI DZIEJÓW

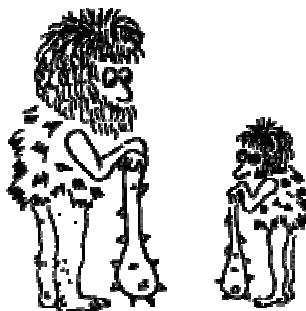
Zawód nauczycielski należy do najstarszych zawodów na świecie i od wielu lat był przedmiotem zainteresowania psychologów, pedagogów i filozofów różnych krajów i orientacji politycznych. Stąd też z **modelem nauczyciela** spotykamy się w dziejach każdego narodu od chwili, gdy przechodzi on z okresu dzikości do bardziej cywilizowanego rozwoju.

Nauczyciel u ludów pierwotnych

Na najniższym szczeblu rozwoju ludzkości, w tzw. **okresie pierwotnym**, a później w **epoce barbarzyństwa**, kiedy człowiek ograniczał się do zbierania i spożywania płodów przyrody, kiedy wymagane były określone sprawności i umiejętności umożliwiające skuteczne współzawodnictwo o lepsze tereny - młode pokolenie poprzez naśladownictwo i obserwację przejmowało doświadczenia dorosłych otrzymując jednako- we przygotowanie życiowe.

Funkcje nauczyciela mogli spełniać wówczas wszyscy dorośli członkowie plemienia a szczególnie przywódcy, szamani i mędrcy rodu.

Opierając się na badaniach historycznych, można stwierdzić, że każda z pierwotnych formacji społecznych czy kulturowych, wytworzyła dla siebie **model nauczyciela**.

Patrz i ucz się

Nauczyciel - Mistrz w starożytności

W starożytności formułując ideał człowieka o wszechstronnie rozwiniętej osobowości, za podstawowy miernik wartości człowieka uważano jego mądrość i wiedzę. I choć ewolucja profesji nauczycielskiej przechodziła wówczas swoje "wzloty i upadki", to jednak wielu myślicieli i uczonek dostrzegało potrzebę przywrócenia wysokiej rangi zawodowej nauczyciela. Wybitni pedagodzy snuli rozważania na temat celów wy-

chowania, wskazywali na istotę powinności nauczyciela, którego zadaniem miało być pielęgnowanie w uczniu podstawowych wartości ludzkich - dobra, prawdy i piękna.

Chiny

Najstarsze wzmianki o nauczycielu pochodzą z Chin z 2200 r. p. n. e. Legendarny cesarz Szun powoływał urzędników państwowych, których zadaniem było kształcenie młodzieży i przygotowanie jej do objęcia różnych stanowisk.

Nauczycielem mógł zostać każdy, bez względu na pochodzenie i majątek, kto osiągnął odpowiedni stopień wiedzy. Należy tutaj przypomnieć, iż nauka trwała wiele lat, obejmowała zasady moralności, elementy historii literatury ojczystej, podstawy polityki, a przede wszystkim naukę pisania i czytania. Spośród wielu uczonych, mędrców starożytnych Chin wymienić należy **Konfucjusza** (o którym Chińczycy mówią z szacunkiem jako o **Pierwszym Nauczycielu**), autora sentencji:

"Kto zdobył wiedzę pielęgnuje, a nową bez ustanku zdobywa,
Ten może być nauczycielem innych"

Indie

Inny model nauczyciela wykształcił się w starożytnych Indiach. Społeczeństwo indyjskie oparło swoją kulturę na zasadach świętych ksiąg "Wed" zawierających najważniejsze zasady religijne. Nauczanie trwało od 12 do 48 lat i poza pisaniem i czytaniem obejmowało uczenie się na pamięć świętych ksiąg Wed.

Grecja

W starożytnej Grecji zawód nauczyciela pojawił się w okresie IX-VIII w. p.n.e. Ówczesnymi nauczycielami dzieci warstw najwyższych byli wędrowni mędrcy-śpiewacy. Byli oni muzykami i poetami, stróżami moralności i kierownikami sumień ludzkich. Uczyli wymowy oraz sztuki wojennej.

Zwycięstwo idei demokratycznych spowodowało, iż o wykształcenie dzieci ubiegali się wszyscy wolni obywatele. W tych warunkach nauczania miał się każdy, kto nie mógł znaleźć innego, bardziej intratnego zawodu.

Mimo lekceważącego stosunku Ateńczyków do stanu nauczycielskiego przedstawiciele jego odegrali wielką rolę reformatorską-rewolucyjną a zwłaszcza sofisci (dosłownie: uczeni, mędrcy). Ich radykalne, wystąpienia i poglądy na temat roli, zadań i programów szkoły, opracowanie pierwszych zasad pedagogiki i dydaktyki oraz pierwszych podręczników wpłynęły na przeprowadzenie zmian w ówczesnym sposobie nauczania. Dość powiedzieć, że bez sofistów nie byłoby **Sokratesa**, **Platona**, **Arystotelesa** i wielu innych pedagogów-oświatowców.

Rzym

Nauczaniem w republikańskim Rzymie zajmowali się ubodzy **litteratorzy** (nauczyciele czytania i pisania).

Mówiąc o nauczycielach nie sposób pominąć **Marka Fabiusza Kwintyliana**, który w swym dziele pt. "Kształcenie mówcy" - w książce **O charakterze i powinnościach nauczyciela** zawarł treści dotyczące teorii wychowania oraz szereg wskazówek dydaktycznych i wiele praktycznych rad, z których większość jest do dziś aktualna. Według niego nauczyciel powinien odznaczać się roztropnością, powinien znać metody nauczania i umieć zniżyć się do poziomu ucznia. Powinien podchodzić do swoich uczniów jak ojciec gdyż zastępuje im w szkole tych, którzy mu dzieci swe oddają na wychowanie. Musi, zatem sam być wolnym od błędów i u innych tych błędów nie tolerować. W surowości swej nie powinien być dla uczniów przykry. Powinien być opasowany i nie ulegać gniewliwości, ale też nie pomijać milczeniem tego, co będzie wymagało napomnienia i zachęty do poprawy. Podsumowując można stwierdzić, iż model nauczyciela, który wykształcił się w starożytności, a przede wszystkim w Grecji i Rzymie był wzorem dla późniejszego nauczyciela-wychowawcy.

Nauczyciel-bakalarz w wiekach średnich

Wraz z upadkiem zachodniego cesarstwa rzymskiego znikły typy nauczycieli rzymskich. Dopiero, gdy z czasem okazało się, że przy powszechnej ciemnocie zaniknie kult religijny, Kościół zaczął zwracać uwagę na zagadnienie kształcenia młodzieży. Zadaniem nauczyciela - najczęściej - zakonnika była troska o wychowanie religijne uczniów. Kształcenie umysłowe, za które w owych czasach uważano: czytanie, pisanie, retorykę i logikę, pełniło rolę podrzędną.

Średniowieczni nauczyciele opierali swój program na tzw. siedmiu sztukach wyzwolonych:

- stopień niższy obejmował gramatykę, retorykę i dialektykę
- stopień wyższy arytmetykę, geometrię, muzykę, astronomię.

Podstawową metodą nauczania było powtarzanie. Za brak postępów w nauce wymierzano surowe kary cielesne. Sińce na całym ciele były często oznaką średniowiecznego ucznia.

Nauczyciel szkoły nowożytnej XV-XVIII w.

Ekonomiczne i polityczne przeobrażenia w Europie XV-XVIII w. pociągnęły za sobą zmiany w oświacie i wychowaniu. Ośrodkiem zainteresowania stał się człowiek. Pojawiła się twórczość pedagogiczna poszukująca nowych sposobów wychowania i nauczania oraz wzorzec nauczyciela-erudyty, posiadającego rozległą wiedzę.

Spośród humanistów tego okresu na czoło wysuwa się **Erazm z Rotterdamu**, który w swych rozważaniach dotyczących etyki nauczycielskiej, krytykuje wychowanie oparte na bezwzględnej dyscyplinie zalecając nauczycielom łagodność, wyrozumiałość i liczenie się z naturą dziecka.

Inny wybitny pedagog - **Jan Amos Komeński** w "Wielkiej dydaktyce" wyłożył swoje postulaty skutecznego nauczania i uczenia się.

Andrzej Frycz Modrzewski w dziele "O poprawie Rzeczypospolitej" w książce **O szkole** stwierdził, iż tylko doskonały nauczyciel może zaszcześcić uczniom prawdziwe cnoty.

Zarówno poglądy tych, jak i innych, nie wymienionych myślicieli i reformatorów epoki humanizmu w znaczny sposób wpłynęły na rozwój oświeceniowej pedagogiki, a zwłaszcza na kształtowanie nowego modelu nauczyciela. Wielu myślicieli i postępowych działaczy społecznych przypisywało wysoką rangę zawodowi nauczycielskiemu. Spośród nich można wymienić **Stanisława Konarskiego**, który pisał: "nauczyciele powinni odznaczać się uprzejmością, łagodnością i jak największą przystępnością. Muszą oni pilnie wystrzegać się popędliwości, nie unosić się, nie krzyczeć, nie obrzucać uczniów wyzwiskami, nie naigrywać się z mniej zdolnych.

Świadoma roli, jaką odgrywa nauczyciel w procesie kształtowania postaw całego społeczeństwa była również **Komisja Edukacji Narodowej**, która sformułowała prawa funkcjonowania stanu nauczycielskiego (pod nazwą stan akademicki) wyznaczając mu poważne obowiązki, ale i przyznając określone prawa i przywileje.

Nauczyciel XIX wieku

Wiek XIX przynosi ze sobą pogłębienie refleksji nad zawodem nauczyciela, powstają wówczas oryginalne dzieła, rozprawy na tematy związane z osobą nauczyciela. W czasach Świętego Przymierza i jednocześnie tajnych spisków oraz dążeń wolnościowych, nauczyciele przyjmowani do zawodu musieli składać pisemną deklarację lojalności następującej treści:

"Ja niżej podpisany oświadczam niniejszym pod przysięgą, iż nie jestem związany w tej chwili żadnym tajnym stowarzyszeniem zarówno w kraju jak i zagranicą, w przyszłości też do podobnych związków należeć nie będę. Tak mi dopomóż Bóg! Celem nadania mym słowom wagi dokumentu niniejszą rotę napisałem własnoręcznie i podpisem swym opatrzyłem."

Nauczyciel, skrępowany politycznie i religijnie, pozostawał pod stałym i czujnym okiem władz. Wyznaczano mu książki, które wolno mu było czytać, wychodząc z założenia, że nauczyciel nie powinien umieć za wiele. Książki o treściach liberalnych były wręcz zakazane. W omawianym czasie spotykamy się z bogatą literaturą mówiącą o nauczycielu i o różnych kwestiach wychowania.

Nauczyciel XX wieku

Rozpoczynające się nowe stulecie zaowocowało hasłami propagującymi pajdocentryzm. Przejawiając szczególną troskę o dziecko, wiek XX nazwano "stuleciem dziecka".

W związku z tym, akcentowane zmiany zadań nauczycielskich, poszły w kierunku widzenia nauczyciela jako "ogrodnika" pielęgnującego, tworzącego warunki do rozwoju, ale nie ingerującego w osobowość ucznia. W Drugiej Rzeczypospolitej pracował w tym duchu wybitny nauczyciel-wychowawca **Janusz Korczak**.

W okresie międzywojennym zakładano, że czynności nauczania zależne są od cech osobowości nauczyciela. W latach sześćdziesiątych widać wyraźny odwrót od koncepcji osobowościowego wzoru nauczyciela i przeniesienie punktu ciężkości na jego wykształcenie i przygotowanie do realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych. W latach dziewięćdziesiątych miejsce nauczyciela przekazującego gotowe wiadomości zajmuje nauczyciel - badacz, umiejący stworzyć sytuację, w której uczeń sam będzie

zdobywać wiedzę. Kształcenie opiera się na dialogu nauczyciela z uczniem, ich wzajemnej współpracy i akceptacji.

Pobuszujmy w Internecie.

Nauczyciel przyszłości

Nauczyciel XXI wieku powinien być przygotowany do kształcenia człowieka wielowymiarowego tj. autonomicznego, wolnego, twórczego, a także otwartego i samodzielnego. Ma kształtować wychowanka zgodnie z jego potrzebami, zainteresowaniami, postawami, temperamentem i zdolnościami. Ma ciągle doskonalić się intelektualnie estetycznie i moralnie. Ma być projektodawcą własnego programu kształcenia, a nie nauczać "gotowej" wiedzy z podręczników. Nauczyciel ma:

**"Na zimne dmuchać,
Słonecznie się uśmiechać,
W rączęta chuchać,
Ducha zagrzewać,
Oczy łezką zraszać,
Troski rozwiewać,
Szczęście rozsiewać.**

ZABRONIONE:

**Mgliście się wyrażać,
Mrozić okiem,
Grzmieć i huczeć,
Błyskawice miotać wzrokiem,
Lodowate robić miny,
Niby żmija w trawie syczeć,
Uszy dziecku śniegiem natrzeć,
I jak morski tajfun ryczeć.?"**

Bibliografia

1. W.I. Chojnacki: Zasady pierwiastkowe pedagogiki i metodyki. Drukarnia W. Dąbrowskiego, Warszawa 1815
2. T.E. Dąbrowska: Nauczycielu, jaki jesteś? WSPTWP, Warszawa 1999
3. Kompetencje dydaktyczne i opiekuńczo-wychowawczo nauczycieli w zreformowanej szkole/ pod red. K. Misiółka. GWSP: PZS "Derrata", Myślowice 2000
4. S. Korczyński: Obraz nauczyciela w polskiej myśli pedeutologicznej. WSP, Opole 2002
5. Leksykon złotych myśli / wybór K. Nowak. "Książka i Wiedza", Warszawa, 1998
6. S. Możdżeń: Historia wychowania 1795-1918. Wydaw. "Stachurski", Kielce 2000
7. I. Nowosad: nauczyciel-wychowawca czasów polskich przełomów. "Impuls", Kraków 2001
8. J. Pielachowski: Klasa chodzi po klasie i nie zwraca uwagi na moje uwagi. "eMPi2", Poznań 2001
9. Testy źródłowe do dziejów wychowania / wybór i oprac. S.I. Możdżeń, cz.1-3,5,8 "Strzelec", Kielce 1993
10. Z problematyki zawodu nauczyciela / pod red. L.Hurło. WSP TWP, Warszawa 1998
11. Kwiatkowski H.: Nowa orientacja w kształceniu nauczycieli, PWN, Warszawa 1988
- 12.. Małecka M.: Nauczyciel – Kat, ofiara czy... człowiek? w: Życie Szkoły, Nr 4, 1990
13. Meighan R.: Socjologia edukacji, Toruń 1993
14. Piramowicz G.: Powinności nauczyciela, Warszawa 1787,
15. Czardybon M. Piramowicz G.: Nauczyciel nauczycieli, w: Życie Szkoły, Nr 8, 1997
16. Projekt Kodeksu Nauczyciela, IKN w Warszawie
17. Szymański M.: Nauczyciele o sobie i swoim zawodzie, w: Nowa Szkoła, Nr 3, 1995

18. Więckowski R.: Edukacja zindywidualizowana, w: Życie Szkoły, Nr 4, 1996
19. Więckowski R.: Edukacja emancypacyjna, w: Życie Szkoły, Nr 8, 1995
20. Więckowski R.: Edukacja humanistyczna, w: Życie Szkoły, Nr 4, 1996
21. Wojnar I.: Wartości kultury a osobowość nauczyciela, w: Nasza Szkoła, Nr 3, 1982
22. Włodarski Z.: Człowiek jako wychowawca i nauczyciel, Warszawa 1992
23. Debese M. "Etapy wychowania", W-wa 1996
24. Gnitecki I. "Zarys pedagogiki ogólnej", Poznań, 1995
25. Janowski A. "Poznawanie uczniów; zdobywanie informacji w pracy wychowawczej", W-wa, 1993
26. Krawczyk M. "Metody wychowania moralnego", W-wa, 1970
27. Mędrzycki T. "Psychologiczne prawidłowości, kształtowanie postaw", W-wa, 1970
28. Ewa Maksymowska, Monika Werwicka, Poradnik nauczyciela- wydanie podstawowe;
29. Maria Łopatkowa, Pedagogika serca, Warszawa 1992;
30. K. Wrońska, O możliwości zbudowania teorii wychowania personalistycznego Karola Wojtyły, (w) Wartości – społeczeństwo – wychowanie, red. F. Adamski, Kraków 1995;
31. Wioletta Kozak, Nauczyciela portret własny, (w) Dyrektor Szkoły 2002, nr 11;